

Silvo Grmovšek

VODNIK PO ŠALEŠKIH RAZGLEDIH

V prejšnji številki razgledov smo vprašanju reindustrializacije velenjskega gospodarstva namenili tematski blok z naslovom Velenje na razpotju. Tokrat se vprašanje prehoda v nizkoogljično gospodarstvo postavlja tudi za Šoštanj in širše, zato smo naslov tematskega bloka spremenili v **Šaleška dolina na razpotju**, sestavljata pa ga članka Bojana Pavška in Aleša Ojsterška.

Bojan Pavšek se v članku **Velika dolina za male ljudi** na esejističen način loteva tranzicije šaleškega gospodarstva, kam je njegov prvi korak usmerjen pa najbolje ponazori naslednji citat iz njegovega članka: »Vsesplošna medijska slika trenutno izpostavlja predvsem negativne posledice, ki jih bo utrpela težka industrija in z njo celotna dolina. Glede na to, da je nabor obstoječih

gradnikov in potencialov doline izjemno pester in se nahaja v različnih plasteh dolinske infrastrukture, gre torej za precej enosmerno, dokaj pesimistično ponazoritev, dosegljivo širši javnosti. Razen če strategijo prevetrijó mlajše generacije, neobremenjene s preteklostjo. Vključitev mlajše strokovne srenje, ki ima energijo in želi proaktivno sodelovati v razvojnih procesih, mora postati organizacijska stalnica. Gre za ključen postulat, ki bo za gonilo oblikovanja razvojnih smernic uporabljaj medgeneracijske resonance.« (Bojan Pavšek, Velika dolina za male ljudi, str. 15)

Tematski blok v članku z naslovom **Planet v obdobju po premogu ali kako (se) rešiti zagat(n)je Šaleške doline** zaključuje Aleš Ojsteršek z analizo pričetka izstopa iz premogovništva in načrtovane preobrazbe Šaleške doline. Opozarja, da bi se morali izogniti zelo slabo izpeljanemu zapiranju premogovnika v Zasavski regiji, in ugotavlja, da ko gre za Šaleško dolino, že prvi koraki izstopa ne vzbujajo optimizma. Že primer priprave ... »*Nacionalne strategije za izstop iz premoga in prestrukturiranje premogovnih regij v skladu z načeli pravičnega prehoda*« očitno kaže na veliko število vrzeli, od pomanjkanja socialnega dialoga do neupoštevanja načela pristojnosti. Oboje je za prihodnost Šaleške doline in njenih prebivalcev zaskrbljujoče in zelo slaba popotnica,« ugotavlja avtor.

Članek Roka Polesa z naslovom **Prispevek k poznavanju stavbne zgodovine Velenjskega gradu** prinaša vrsto novosti. Tako je avtor med drugim ugotovil, da se nahaja v kleti ron dele obok z osrednjim stebrom, zahodni trakt pa ima v vrhnjem nadstropju štiri gotska okna.

Prispevek Mateje Medved in Janje Jedlovčnik z naslovom **Prva svetovna vojna skozi oči avstro-ogrskega vojaka, Šoštanjčana Henrika Mravljaka** je rekonstrukcija vojaške poti Šoštanjčana Henrika Mravljaka in njegovih doživljanj 1. svetovne vojne na osnovi ohranjenih razglednic, ki poleg svoje vsebine tudi motivno same zase pripovedujejo o

dogodkih 1. svetovne vojne ter ljudeh in krajih, ki so se znašli v vojni vihri.

David Vidmar Čeru v članku **Eugenie Schwarzwald in Šaleška dolina** piše o dunajski pedagoginji, literarni avtorici in filantropinji ter njeni povezavi s Topolšico, kjer je v zadnjem letu 1. svetovne vojne organizirala kolonijo za okoli dvesto petdeset dunajskih otrok. Ob članku je avtor prevedel njeno črtico o boju z avstro-ogrsko birokracijo med bivanjem v Topolšici, dodal pa je tudi nemški izvirnik.

Nemškega duha ni tako preprosto izbrisati – slovensko-nemško razmerje v Šaleški dolini v luči nove države je naslov prispevka Aleksandre Gačić, v katerem obravnava zaton boja za prevlado nemštva v tukajšnjem nemškutarskem območju. To je sprožila ustanovitev Države SHS, ki je razklenila nemške okove, vendar nemškega vpliva med prebivalstvom ni bilo preprosto izbrisati.

Nova dejstva je odkrila tudi Mateja Kumer v prispevku **Alfred Keller – pridih sodobnosti dvorca Gutenbuchel**. Avtorica dokazuje, da je bil leta 1926 doslej neznani avtor celovite prenove tega dvorca iz Raven pri Šoštanju veliki in mednarodno uveljavljeni arhitekt Alfred Keller, med drugim dekan dunajske Fakultete za arhitekturo in avtor številnih prestižnih hotelov, vil in mostov v Kvarnerju, Dalmaciji, Ljubljani in drugod po svetu.

O raznovrstnih uglasbitvah Kajuhove poezije domačih in tudi nekaj tujih eminentnih skladateljev, ki segajo vse od samospevov in zborov do šansonov, popa, rocka, piše Franc Križnar v prispevku **Uglasbena poezija Karla Destovnika Kajuha**. Poetičnost Kajuhove poezije upora in boja je bila izziv za številne skladatelje, od Bojana Adamiča, Radovana Gobca, Marjana Kozine itd.

Kaj nam pove o času sredi petdesetih let prejšnjega stoletja skrivnostno izginotje kipa mozirsko-velenjskega kiparja z razstave Društva slovenskih likovnih umetnikov, poskuša odgovoriti Silvo Grmovšek v članku **Kipar Ciril Cesar in njegova pravica**.

O pestri filmski dejavnosti v Šaleški dolini od leta 1920 do 2020 piše Boris Salobir v članku **Film in filmska kultura v Šaleški dolini**. Kako so filmi prihajali v dolino, v katerih kinematografih so jih prikazovali, kdo so bili lokalni snemalci in filmski avtorji, v katere klube in društva so se združevali: vse to je prvič obdelana zgodovina lokalnega filmskega delovanja.

Andreja Ažber v članku **Ilegalni ponatis prepovedane pesniške zbirke Franceta Balantiča v Šaleški dolini** obravnava anatemo, ki jo je po 2. svetovni vojni posmrtno doživel vrhunski lirik France Balantič. Posledico njegovega izobčenja so v osemdesetih letih prejšnjega stoletja z represijo doživeli tudi mladi šaleški literati, ko so neuspešno poskušali objaviti njegove pesmi.

Maja Pan v osebno obarvanem eseju z naslovom **Kaba v Velenju** tematizira malo znano pesniško zbirko Kaba sanjalka, avtorice Zdenke Gajser iz Maribora, ki jo je izdala šaleška literarna revija Hotenja. S pomočjo naslovne metafore, to je meteoritskega svetega kamna muslimanov, se prvenstveno dotika daljnega, prečutega in spregledanega lezbiškega naboja pesmi, njihovega pomena v tedanjem in sedanjem času. Članek zaključí z razmislekom o lezbičnem umetniškem izrazu ter njegovi družbeni percepciji, ki ga redko kdaj razume kot univerzalnega, ima pa ga skorajda za fantomskega.

Peter Rezman nas v **Skoku v knapovsko prozo** vodi po svoji literarni delavnici, v kateri je v zadnjem desetletju nastajal njegov »knapovski« opus petih romanov. Predstavi njihov nastanek, razvoj in dileme, s katerimi se je soočal pri oblikovanju svoje prepoznavne prozne poetike, ki se tematsko in angažirano navezuje na Velenjsko kotlino.

O nastanku imena Velenje je prispevek, v katerem Lado Planko obravnava vprašanje lokacije rimske poštne postaje Upellae. Avtor preverja jezikovne mehanizme, po katerih bi se ime Upellae lahko razvilo v današnje toponime Velenje, Lubela in Velunja.

Razgledi se končajo s pregledom lokalnih knjižnih novosti v prispevku Andreje Ažber in Davida Vidmarja Čeruja z naslovom **O nekaterih knjigah, ki so izšle v zadnjih letih na Šaleškem.**